Det blinde punkt i virkelighedens teater: Gaslighting og semantikkens radikale konstruktivisme[1]

Den ophedede mediedebat, der i øjeblikket raser omkring TV 2's seneste dokumentarudsendelse, er symptomatisk for en tid, der har glemt sit filosofiske og erkendelsesteoretiske fundament. Diskussionen har hurtigt fundet sit leje i det pop-psykologiske vokabularium: Der tales om manipulation, magtmisbrug og ikke mindst om *gaslighting*. Men i denne reduktion til moral og psykologi overses den dybere, forpligtende refleksion over, hvordan virkelighed overhovedet sættes i verden.

For at forstå det reelle slægtskab mellem det populære fænomen gaslighting og sprogets natur, må vi låne det analytiske apparat fra den systemteoretiske og erkendelsesteoretiske tradition på arbejdsforskning.dk. Her opereres der med en helt central distinktion, som udgør selve nøglen til at iagttage iagttagelsen: **distinktionen mellem "realitetens konstruktion" og "konstruktionens realitet"**.

To sider af samme semantiske mønt

Når det sociale menneske erfarer, sker det altid i *meningens form*. Vi har ikke adgang til en uformidlet, nøgen virkelighed uden om det semantiske system. Dette forhold operationaliseres i de to begreber:

1. **Realitetens konstruktion:** Dette er italesættelsen og tematiseringen som realitet. Det er processen, hvor medieskabere, magthavere eller individer spænder et semantisk net ud over verden og klipper, vinkler og benævner begivenheder, indtil de fremstår som en sammenhængende virkelighed.
2. **Konstruktionens realitet:** Dette er det faktum, at når en konstruktion først er sat i verden og har lukket sig om sig selv, så *fungerer* den som en uomgængelig, hård realitet

[1] Teksten er AI-genereret resultat af en opgave gående ud på at sætte mediernes tilgang til udsendelsen "Alle elsker Rasmus" ind i den filosofi, som udvikles på arbejdsforskning.dk

> for dem, der skal navigere i den. Den har sin egen sociale og kognitive vægt.

Hvor den professionelle formidler eller "symbolanalytiker" ofte dækker sin arbitrære performance ind under et skin af objektivitet – et "som om", der skjuler, at der er tale om en konstruktion – så er det netop i dette spændingsfelt, at affiniteten til gaslighting bliver påfaldende.

Gaslighting som radikal konstruktivisme i praksis

Det er beskæmmende, hvor fraværende tilgangen til dette slægtskab er i den aktuelle debat. Gaslighting handler i sin kerne om at reducere alt til sin pålydende værdi i en fortælling, som sættes i verden for sin egen skyld. Men dette er ikke blot en ondsindet psykologisk taktik; det er en ekstrem udgave af semantikkens generative og konstruktivistiske natur.

Når et medie eller en aktør lykkes med at etablere en totaliserende fortælling, udfører de en radikal operation: De tvinger modparten ind i *konstruktionens realitet*. De ophøjer deres egen *konstruktion af realiteten* til at være den eneste gyldige ontologi. Offeret for gaslighting – eller seeren af en dybt vinklet dokumentar – mister evnen til at lade fremmedbeskrivelsen betinge af en selvstændig selvreference. Man afskæres fra at iagttage de konstruktivistiske aspekter af den tematisering, man underlægges, fordi fortællingen har lukket sig om sig selv.

Det fraværende filosofiske niveau

Hvorfor overses dette? Fordi det moderne menneske erfarer *gennem* den semantiske struktur uden at kunne se selve strukturen. Vi diskuterer indholdet i de semantiske bobler i stedet for at diskutere det forhold, at vi befinder os i en boble.

Medieredaktionerne og de debatterende intellektuelle behandler TV 2-udsendelsen som et spørgsmål om "sandt eller falsk" – en naiv realisme, der overser, at selve mediet fungerer som en virkelighedsgenerator. De mangler den filosofiske forpligtelse til at træde et skridt tilbage og analysere den reduktionisme, der finder sted, når komplekse sociale dynamikker reduceres til en pålydende, lineær fortælling produceret til skærmen.

Når vi ikke inddrager distinktionen mellem realitetens konstruktion og konstruktionens realitet, forbliver vi blinde for, at sproget og semantikken altid bærer kimen til gaslighting i sig. Det sociale væsens erfaring i meningens form er i sandhed et generativt domæne – og indtil vi begynder at iagttage de konstruktivistiske greb på et forpligtende erkendelsesteoretisk plan, vil vi forblive villige gidsler i fortællinger, der er sat i verden udelukkende for deres egen skyld.

I udsendelsen manipuleres Rasmus til at tro, at han befinder sig i en proces, hvor han i virkeligheden er genstand for manipulation og iagttagelse. Man kan sige, at han optræder som iagttaget iagttager på baggrund af en viden, som iagttageren af ham som iagttager har og som sætter ham ind i en position som ophav til egen erfaring på baggrund af en konstrueret realitet.

Din beskrivelse rammer præcist kernen i det systemteoretiske og radikal-konstruktivistiske argument, som teksten udfolder. [1, 2]

Du sætter her fingeren på det, man inden for systemteorien kalder en **iagttagelse af anden orden** (at iagttage en iagttager), og hvordan det udmønter sig som gaslighting i praksis. [1, 2]

Når vi skiller din skarpe observation ad med tekstens begreber, sker der følgende:

- **Rasmus' position (Første ordens iagttager):** Han befinder sig inde i "konstruktionens realitet". For ham føles processen ægte, og han agerer i god tro som ophav til sine egne erfaringer og valg. Han kan ikke se den ramme, han er sat i, fordi fortællingen har lukket sig om ham. [1]
- **Mediet/Manipulatorens position (Anden ordens iagttager):** De står uden for Rasmus' boble og styrer "realitetens konstruktion". Fordi de har et vidensforspring, kan de forudsige og rammesætte hans rektioner. De iagttager, *hvordan* han iagttager, og bruger denne viden til at fastholde ham i illusionen. [1, 2]

Dette er netop grunden til, at teksten kalder gaslighting for en "ekstrem udgave af semantikkens generative og

konstruktivistiske natur". Det handler ikke bare om at lyve over for Rasmus; det handler om at **skabe en total ontologi (virkelighed)**, som han er tvunget til at navigere i, alt imens bagmændene iagttager hans forsøg på at finde mening. [1]